

WINTERVERBLIJF VAN EEN GRAUWE FITIS *PHYLLOSCOPUS TROCHILOIDES* IN DE WASSENAARSE DUINEN

Winter stay of a Greenish Warbler *Phylloscopus trochiloides* near The Hague

A. REMEEUS

(Mededeling van het „Meijendelcomité”, Nieuwe Serie, no. 32)

WAARNEMING

Op 22 december 1974 bevond ik mij voor het Meijendelonderzoek Vogelpopulaties in de Wassenaaarse duinen nabij het Wassenaaarse Slag, waar mijn aandacht getrokken werd door een luide en mij onbekende roep. Het geluid bleek afkomstig van een zanger, die zich rusteloos door de onderbegroeiing — overwegend Meidoorn, Duindoorn en Kruiwilg — van een berkenbosje bewoog en waarvan ik de volgende kenmerken noteerde:

De vogel was iets kleiner dan de Fitis *Phylloscopus trochilus*. De bovendelen waren grijsachtig groen, waarbij — afhankelijk van de belichting — de samengevouwen vleugels iets donkerder waren dan de rest van de bovenzijde. Het meest opvallende kenmerk was de vuilwitte vleugelstreep, die zeer duidelijk te zien was, zelfs zonder kijker. Voorts had hij een duidelijke, geelwitte oogstreep, die vrijwel recht boven het oog eindigde. De onderdelen waren grijsachtig wit, bij de flanken grijzer. De poten waren dof grijsachtig bruin, evenals de snavel. Hij werd als Grauwe Fitis *Phylloscopus trochiloides* gedetermineerd.

De vogel was uitermate beweeglijk en vloog nu en dan op vliegvangerachtige wijze op. De vluchten van plaats tot plaats waren erg grillig. De roep was een luid en nogal helder „tsie-up”, hoog-laag, die hij zeer vaak liet horen, ook in de vlucht en vaak snel herhaald. De vogel verbleef ruim 7 weken bij deze plek, vanaf 19 januari vrijwel uitsluitend in een dicht duindoornstruweel, dat een helling van ± 25 meter hoogte bedekt.

Op 12 februari 1975 werd hij voor het laatst waargenomen, terwijl toen ook de zang werd gehoord. Tussen negen uur en half tien werd deze ongeveer 20 keer gehoord. Beschrijving: Het begin was een Winterkoningachtig „Tè-tè-tè-tè-tè” (zeer snel), dit werd gevolgd door een triller („errrrr”) en tot slot enkele heldere, parelende tonen (roodborstachtig). De steeds identiek klinkende zang begon krachtig, ritmisch en was niet erg welluidend. Het geheel duurde maximaal 4 seconden.

De vogel werd tussen 22 december en 12 februari door velen waargenomen. Onderstaand volgen nog enkele bijzonderheden omtrent de waarneming.

De roep en de overduidelijke vleugelstreep werden het meest kenmerkend genoemd. De kleur van het verenkleed bleek echter afhankelijk te zijn van de belichting; volgens de waarnemers varieerde de kleur van de bovendelen van grijsachtig tot grijsachtig groen. De vogel was, zoals vermeld, zeer beweeglijk en moest vrijwel steeds op de roep gelocaliseerd worden.

Geregeld werd waargenomen, dat de vogel de roep in de vlucht liet horen, terwijl op 2 februari een roep werd gehoord, die afweek van de vermelde en ineenlopende roep. De afwijking lag in het feit dat hier sprake was van twee duidelijk gescheiden tonen. Een vergelijking met de Putter *Carduelis carduelis* werd hier getrokken.

Op 5 februari werd geconstateerd, dat de vogel veelvuldig op de grond hipte, daarbij de stammen en onderste takken van de Duindoorns afzoekend. Dit herhaalde zich de daarop volgende dagen.

DISCUSSIE

De waarneming is om de volgende redenen uitzonderlijk te noemen:

- A. Tot en met 1974 waren voor Nederland bekend 11 gevallen: 2 vondsten, 3 ringvangsten, 6 bevestigde en 2 onbevestigde waarnemingen, in totaal 13, verdeeld als volgt over het jaar: april 1, juni 2, augustus 1, september 3, oktober 4, december 2 (3 dec. 1967 O.-Flevoland, Limosa 42 : 71) en het onderhavige geval. Wonderlijk genoeg werd in België het voorkomen van de soort nog niet vastgesteld.
- B. Slechts de volgende winterwaarnemingen waren uit Europa bekend: 1 januari—26 februari 1961 in Middlesex, Engeland, en 20 december 1964—15 januari 1965 Scilly-eilanden. Daarnaast zijn er uit Groot-Brittannië nog 3 decemberwaarnemingen bekend. Uit Continentaal-Europa was 1 winterwaarneming bekend (januari 1960, Zwitserland).
- C. De soort overwintert in zuid-oostelijk Azië, vooral India.

In Duitsland (Niethammer, 1964) is de soort een zeldzame broedvogel aan de Oostzeekust, westelijk tot Rügen. Ook wordt hij in de broedtijd waargenomen in Mecklenburg, Brandenburg, Sleeswijk-Holstein, het Zwarte Woud, en bij Göttingen. In 1962 vond in het Westerwald een broedpoging plaats. De trek vindt vooral plaats eind mei/begin juni en eind augustus/begin september.

Snow (1971) vermeldt voor Groot-Brittannië 71 meldingen: één in 1896, tien tussen 1945 en 1956 en de rest tot 1968 (jaarlijks). De vogel is gemeld in alle maanden van juni t/m november, en vijf keer in de winter (december tot maart). Van de 71 waarnemingen vonden er 68 plaats aan de oost- en zuidkust van Groot-Brittannië en Ierland, hetgeen uiteraard te danken is aan de vele ringstations, die zich toeleggen op het vangen van kleine zangers. De soort trekt vanuit het Europese broedgebied in oostelijke richting naar zijn overwinteringsgebied. In de loop van augustus bereiken de eerste vogels reeds India. De soort is een late voorjaarstrekker; hij bereikt Europees Rusland in de laatste decade van mei en Scandinavië begin juni.

De sterke uitbreiding van deze soort in westelijke richting is vermeldenswaard. Deze uitbreiding begon tegen het einde van de 19e eeuw. In 1923

wordt Oost-Pruisen bereikt, Finland in 1935 en Zweden in 1939. Na de oorlog nam het aantal waarnemingen op de Britse eilanden sterk toe, vooral herfstwaarnemingen van eerstejaarsvogels.

Een bezoek van de heer A. Wassink aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden bracht nog enkele bijzonderheden aan het licht. Er werden 15 balgjes van de Grauwe Fitis bekeken en tevens een aantal van de Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis* ter vergelijking. Met nadruk wijs ik er op, dat bij balgjes verkleuringen niet uitgesloten moeten worden.

Bij beide soorten varieert de kleur van de bovendelen van grijsbruin tot groenachtig bruin, doch de Grauwe Fitis was soms lichter; de Noordse Boszanger had soms meer groen, vooral op de rug. De snavelkleur is bij beide soorten gelijk: bovensnavel zwartbruin met een zweem van geel en ondersnavel geelbruin. De snavellengte is bij de Noordse Boszanger aanmerkelijk groter dan bij de Grauwe Fitis, doch de lengte varieert bij beide soorten. De flanken zijn bij beide soorten licht grijsbruin tot grijs, bij de Grauwe Fitis iets lichter. De kleur van borst en buik is variabel. Over het algemeen zijn borst en buik bij de Noordse Boszanger lichter van kleur.

De Noordse Boszanger heeft een fluiterachtig postuur. De kleur van de poten is bij de Noordse Boszanger altijd geelbruin en bij de Grauwe Fitis altijd grijsbruin. Het opvallendste feit m.b.t. de waarneming werd vastgesteld na bestudering van vleugel- en oogstrepen. Bij de 15 bestudeerde Grauwe Fitissen was er géén enkel exemplaar met een zo duidelijke vleugelstreep als de vogel van Wassenaar (bovendien was de kleur ervan bij de museumexemplaren geelachtig en bij onze vogel vuilwit), terwijl er ook geen balg was met een zo heldere oogstreep.

Bij de Noordse Boszanger ontbrak de eerste vleugelstreep in veel gevallen, terwijl de tweede vleugelstreep bij géén van de 40 balgjes werd gezien.

Onze vogel betrof vrijwel zeker een juveniel exemplaar, dat zich van adulte vogels onderscheidde door helderder kleuren en een opvallender vleugel- en oogstreep.

Uit het vorenstaande blijkt, dat Grauwe Fitis en Noordse Boszanger alleen op basis van algemene kleurverschillen in het verenkleed nooit met zekerheid gedetermineerd kunnen worden; uiteraard is soortbepaling wel mogelijk als er 2 vleugelstrepen aanwezig zijn. Wat het uiterlijk betreft kunnen de twee soorten tevens aan de pootkleur met zekerheid van elkaar onderscheiden worden en voorts aan de roep en de zang, terwijl de snavellengte een aanwijzing kan zijn.

Gaarne dank ik de heren J. de Raad en A. Wassink voor het kritisch lezen van het manuscript alsmede voor het maken van opmerkingen m.b.t. het manuscript, en de heer H. Bult voor het op schrift stellen van zijn waarneming, w.o. de omschrijving van de zang.

C.N.A.: bevestigde waarneming

SUMMARY

A Greenish Warbler *Phylloscopus trochiloides* has been seen and heard in the Wassenaar dunes, near The Hague, from December 22nd up to and including February 12th 1975, an exceptional date. Snow (1971) mentions 5 observations in the period December-March. This record had been accepted by the Dutch Avifaunistic Committee as a confirmed observation and it is the second known winter observation in continental Europe.

LITERATUUR

- Bannerman, D. A. 1954. The birds of the British Isles. Edinburgh and London.
Commissie voor de Nederlandse Avifauna, De. 1970. Avifauna van Nederland en Archief C.N.A.
Niethammer, G., H. Kramer & H. E. Walters. 1964. Die Vögel Deutschlands. Frankfurt am Main.
Peterson, R. T., G. Mountfort & P. A. D. Hollom. Vogelgids van alle Europese vogels. Vertaald en voor Nederland bewerkt door J. Kist. 11^e herziene druk, Amsterdam 1972.
Sharrock, J. T. R. 1974. Scarce migrant birds in Britain and Ireland. Berkhamsted.
Snow, D. W. 1971. The status of birds in Britain and Ireland. The British ornithologists' Union. Oxford, London and Edinburgh.
Voous, K. H. 1960. Atlas van de Europese Vogels. Amsterdam.
Williamson, K. 1962. Identification for Ringers, II. The Genus *Phylloscopus*. Oxford.

Adres: Stuyvesantstraat 49, Den Haag.